

GERELYES ENDRE

1935–1973

Időnként majd egész napot ültem náluk a fonott székben, szemben Vele, ki félkönyökre dőlve ült, feküdt a heverőn.

Hírhozó voltam otthonról és ugyanakkor – kimondhatatlanul is – vallató, kérdező. A szinte még gyermekkori, az ifjúság és a beérni készülő férfikor huszonöt éve kötött, választott szét bennünket.

Mennyi közös emlék és élmény kényszerített újra meg újra végiggondolni párhuzamos életrajzunkat: kik vagyunk, mik vagyunk? Hová sodor és merre visz a rafinált sors hatalma minket, a körülmények kiszolgáltatott reménytelenjeit? Hogyan és mire jutottunk szándékainkkal, vágyainkkal a szabadság lehetőségeivel határolt életünkben? A megpróbáltatásokkal is szép huszonöt év mivé elélt, alakított bennünket?

Mikor már alkonyodni kezdett, és a szoba kontúrjukat veszített tárgyai a kávéillattal vegyes cigarettafüst gomolygó felhőiben lebegtek, mi még mindig ugyanúgy ültünk, hevertünk. Fáradt nyugalommal, mint harc utáni pihenőn a katonák, a gátlásosan tartózkodó barátság, a szeretet összekötő vonzásában. Vártuk haza Editkét.

Bandi a mesék győzelemre született harmadik, legkisebb fia volt. Valóságunk körülményei között romantikus, szenvedélyes forradalmár. A hőskultusz nála az új embertípus keresését jelentette, azt aki „eszményeket látó és azokért harcolni kész”, s akinek erkölcsi magatartására az őszinteség, a bátorság és a felelősség jellemző. A világ és az ember kapcsolata, szövetsége vagy ellentéte érdekelt, hitt abban, hogy az ember erősebb a félelemnél és a bizonytalanságnál.

Ezért állt szemben gyakran önmagával és másokkal. Ezért vállalta ő maga, és vállalta hőseivel is a legreménytelenebb harcok fizikai, erkölcsi próbáit. Örökös szenvedély lobogott szívében és feszült testében. Szüntelen indulata – nem az önfegyelem hiánya – olyan természeti erejű volt, mint a tengereket állandó mozgásban tartó szelek száguldása, mint a folyók tengerbe vágyó gravitációs ösztöne.

A sikerek és a dicsőség éveiben, hányan körüllehegték erejétől bővölten, hogy aztán sunyin sajnálkozzanak önmagukat mentve. Az ő harcát és sorsát nem lehet a józan okosság bölcsességeivel megmagyarázni. Tragikus életének egyetlen alakító ereje a szigorú szeretet lehetett volna talán. De soha senkitől sem kapta meg.

Most a szomorúság és bánat kerít körül mindnyájunkat. Visszatekintünk megismételhetetlen, tovább nem folytatható életére, emléket őrizzük, ismételten kézbe vesszük, olvassuk örökségét: könyveit, alkotásait.

1973. április 6-án halt meg, 38 éves korában. Nem győzte le világunk ellenfeleit, de küzdelmünk terein velünk maradt.

(K. N.)

GERELYES ENDRE

Al Boháken

Mire elérte férfikorát, Al Boháken nagytermetű menné izmosult. Fekete volt, mint az éjszaka, testén ostorcsapások hosszú sebeit viselte, meggyűlölte a kantárt és versenyt, félt a zsokéktól. Feszült komorsággal állt a boxban, s ha valaki feléje közeledett, hátrasunyta a fülét, megvillant fenyegető szemfehérje. Általában békén hagyták, mert ezek a hétpróbás, ezer lovat ismerő és belovagló „rókák” is tartottak tőle. Ezért természetesen gyűlölték is. Al Boháken csupán két embert engedett magához, két nyugodt parasztleányt, akik sohasem hajszolták versenyre, és akkor nem voltak ott. Csikókora óta ők táplálták, tisztogatták: ezért, ha idegesen ránduló testtel is, de eltűrte közelségüket. Azután ott volt még egy harmadik ember is, akit Al Boháken valami rosszindulatú semlegességgel vett tudomásul. „Ő” naphosszat álldogált Al Boháken rezidenciája mellett, nem tett semmit, nézegette a hatalmas jószágot, ezt az összetört, de meg nem tört lovat, és ami kezdetben idegesítette Al Bohákent – beszélt hozzá. Természetesen szót nem értett a mondatokból, csupán a nyugodt hang színét, lejtését szokta meg. Al Boháken komorra vált ezekben az időkben, támadó szomorúság lepte el. Úgy gondolta, sohasem láthatja már a zöld gyepet, a napfényt, nem futhat kedvére a pázsiton, nem előzheti meg – ha kedve tartja – vetélytársait. Nem simogatták már, és e három emberen kívül régen nem vette körül senki. Egyszer, óriási patáitól biztos távolban, emberek érkeztek és álltak meg, hadartak, mutogattak, alkudoztak. Azután elmentek. Al Boháken napjait kitöltötte a reménytelen tespedés, felosztotta a táplálkozás, itatás, csutakolás mozzanata. Semmi más nem történt. Csak ott volt mellette az az ember, „Ő” és gyakran beszélt hozzá. Kegyesztesen, kitaszítottan állt, várt sorsára, amelyetől nem remélt semmi jót.

Amikor Al Boháken az istállóba került, nagy reménység volt, jövendő óriási versenyek favoritja, trónörökös, amely kiö-

regedett fejedelmek helyébe lép. Kamaszteste karcsú és hajlékony volt, mint a hajdani nagy fegyverkovács, Al Boháken kardja. Ősei, amennyire kinyomozható volt, sohasem húztak igát, csatatereken dobogtak halálos rohamokra, együtt harcoltak gazdáikkal, széthasított fejjel múltak ki, vagy hordozták a győzteseket. Később nagy versenyek sorát nyerték, győztek, vagy futottak, amíg a szívük beleszakadt, de soha azt az embert, akit megszerettek, nem hagyták, valami ősközlő öröklött törvény miatt, nem hagyhatták cserben.

Al Boháken nem szerette az embereket, de nem is állott hadilában velük. Túlságosan sokan voltak, túlságosan gyakran jutalmazták és simogatták, hogysem ez jelentett volna valamit. Inkább a szabad ficánkolást, a vidám dulakodást szerette, a mezőt és az önszántából, jókedvében végrehajtott óriási vágásokat. Különösebb berzenkedés nélkül megszokta a nyeret, s ha az iskolázás vagy alapozás közben pár nagy lódulással ki is tört, s visszaparancsolták, nem haragudott meg, mindössze enyhe bosszúság töltötte el, az értetlen gazdák miatt. Egyre nagyobb lett, s a „Főnök” rosszallóan szemlélte túl izmos testét. Sokkal többet futott a sáros hóban, mint a többiek, de nem volt mit leadnia.

Elérkezett az első versenyek ideje. Al Boháken értetlenül állt a szalag mögött, s noha ott csillogot előtte a pázsit, nem volt kedve futni, mert nem értette mi szükség van erre? Sok ember futkosott-izgult és karattyolt körülötte, vele nem törődtek, lovasát sem ismerte. Furcsa ceremóniákon kellett átésnie, ott vezették el az előző futam lovait mellette. Al Boháken ismerte az edzések fáradtságát, most azonban a habbal-tajtékkal borított lovak szemében valami szokatlan meghajszoltság vibrált. Amikor elindultak, Al Bohákennek nekinyomakodtak a többiek, s amikor visszahorkant rájuk, és elégtételt akart szerezni, az az ember ott a nyergében fájdalmat okozott neki, vadul egyenesbe rántotta, és megütötte. Kedvetlenül szedte óriási lábait, lovasa a csillagokat káromkodta le az égbről, Al Bohákent azonban nem érdekelt az egész, s amikor ismét megütötték, lassított. Csaknem végig sarkantyúzták az oldalát, ezért, valahol a középbolyban végzett. De azt, hogy egy versenyen verték meg először, itt sarkantyúzták agyon, itt rán-

gatták véresre a száját, sohasem feledte el. Még néhány versenyen próbálkoztak vele, más-más zsoké lovagolta, Al Boháken kaján dühvel futkározott, udvariasan előreengedett mindenkit, figyelmeztetően fújt, ha rácsapott a vessző, és ezzel a maga részéről lezárta az ügyet. Lovasai káromkodva, sírva jöttek le a pályáról, öklüket rázva átkozódtak. Al Boháken csodálkozott.

Dicstelen versenysorozatának végére tökéletesen kifejlődött. Körülötte csikónak látszottak a karosú lábú, horpadt hasú, fanatikus paripák. Ő nyugodtan tűrte a szidalmakat, nem érdekelte, hogy nem simogatják, és nem dicsérik. Mi köze hozzá?

– Ez az ambíciótlan disznó – ordította egyik zsoké – ha akarná, megverhetné ezt az egész csordát!

– Á! – káromkodott a Főnök – lassú ez, gyerekek. Nehéz. Csak tudnám, ki volt az a barom, aki azt jósolgatta...

– Te... vigyorogtak körülötte.

– Vigyéték akadályra – javasolta az egyik edző, aki olyan volt az apró zsoké között, mint egy góliát.

– Ugyan. Leragad. Minek vigyük?

– Vigyéték csak! Nem látjátok, hogy ez nem galoppoló?

– Hát mi az isten csodája?

Az edző, akinek ebben a „branosban” semmi keresnivalója nem volt, nem itt dolgozott, visszaszólt az ajtóból:

– Csatamén.

Mindegyik ló fél az akadályfutástól is, a tereptől is. A galoppon látják a pályát, csaknem szétfeszíti őket a győzni akarás, nem tudják elviselni, hogy „valaki” eléjük kerüljön. Az akadályfutás más. Harc. Roham, amely gyilkos vizesárok, sövények, falak, gátak ellen folyik. Itt nem egymással versenyeznek. Mint minden nagytestű lény, tartanak az elzuhanástól és rettenetesen féltik mellső lábaikat. Az edzések csak elhalványítják, de el nem tűntetik ezt az atavisztikus rettegést. Ezért itt hajszolni kell a lovakat, nem támaszkodhatnak a dicsvágyra és győzniakarásra, itt jókora szerep jut a terrornak is.

Al Boháken itt is megtette, amit vártak tőle, s az edzéseken kiderült, hogy jobban bírja a mély talajt, mint a többiek. ereje elfogyhatatlan, és öröme telik az ugrás és futás természetes kombinációjában. Al Boháken a többieknél jobban bízott köteges izmaiban, csontjainak törhetetlen erejében. A Főnök reményei éledezni kezdtek. Az első versenyt gyenge mezőny futotta. Al Boháken mindvégig az élen járt, súlyosan, hatalmasan és megállíthatatlanul futott, biztos győztesnek látszott. lovasa azonban sarkantyúzni kezdte, egyszer megütötte, és Al Boháken rájött, hogy becsapták; ez is olyan verseny, mint a többi. Ezért csaknem lépésben kocogott a célba, negyedik lett. Mi köze hozzá? Az az edző ott állt a cél közelében, nézte Al Boháken furcsa versenyét. Második alkalommal ugyanígy jártak vele. Al Boháken vérző oldallal és szájjal ballagott a gyűlöletes kantár végén. Kivívta magának az autszájder szerepét, a szó szoros értelmében „fekete ló” lett. Azután szörnyű dolog történt.

Al Boháken a szélre húzódott, óvatosan mozgott, vigyázott, meg ne rúgják. Mivel még nem csattogtak az ütések, s kivételesen kedve is volt futni, feltört a harmadik vagy negyedik helyre. Lovasa úgy érezte, itt a saját nagy pillanata, győzelemre hajszolta Al Boháken, és irgalmatlanul rácsapott. A ló kitört, ágaskodott, s az árkot csaknem átlósan ugrotta át. Ezért nem esett rá arra a pejre, amely törött lapockával és mellső lábbal támaszkodva vonaglott, s amelynek tátott szájából a halál ordított Al Boháken felé.

A nagy fekete ló meredt sörénnyel oldalozott, és látta, ezt is látnia kellett, amint ketten is kétségbesetten, de hasztalanul erőlködve, hogy a levegőben irányt váltsanak, megtaposták a halálraitétet. Al Boháken ekkor megállt, ő befejezte a versenyt. Négy zsoké megvadulva vágta. Al Boháken megrántotta a fejét, pördült, és lehajította ezt a kis majmot magáról. Az felugrott, elkapta a zablát, forogtak egymás körül, s a zsoké Al Boháken lángoló szemére és vicsorgó szájára ütött. Elég volt! Al Boháken felrántotta őt a földről, s a háta mögé hajította. Amikor pedig látta, hogy feléje rohan, ágyékon rúgta. Lovasa összegörnyedt, ott maradt a földön. Al Boháken ágaskodott, harcolni akart, de már fején volt a zsák, ráborult az éjszaka tehetetlensége, kettős fékre fogták, és elvonszolták.

Egy üres istállóban nekiestek az ostorok, de doronggal is verték. Al Boháken kétszer is felállt, végül mégis lenn maradt, alig nyögve, sebekkel borítottan.

– Megmondtam, hogy gyáva bicskás! Ócska sátán – ordította a Főnök. – Megmondtam, vagy nem mondtam meg?

– Nem mondtad meg.

– Le kell ezt bunkózni végleg.

– Az istennyilát... Menjen a parasztkancáihoz!

Az az edző, akit Al Boháken később „Ö”-nek nevezett, csendesen figyelt. Amikor megszólalt, rámeredtek, az ordítózásban nem is vették észre. Pedig most is megnézte Al Boháken versenyét.

– Barmok. Félholtra vertétek.

– Dögöljön meg. Hiszen ez egy...

– Ugyan. Jövőre győzni fog.

Szánakozva nézték. Valamennyien tudták, mit jelent, ha egy ló így tör ki. Mint a kutya, ha megvész.

– Bolond vagy te! Ki mászna még fel rá?

– Én – és látva a tiltakozó mozdulatot, hozzátette –, ingyen.

– Mi a nyavalyáért?

– Mert ő Al Boháken.

– De hát... ha kezes lenne is... belenyomod a földbe! „Ö”, onnan a magasból, lemosolygott rájuk.

– Ezt a lovat... ezt nem.

Al Boháken kezdetben gyanakodva nézte, „Ö” azonban nem akart semmit. Beszélt hozzá, hangja megnyugtatta a lovat, s egyre kevesebbet dobantott tenyéryei patáival. Később azt is meg-megkockáztatta, hogy átlessen a box felett, és szemügyre vette „Ö”-t. Zárkózott maradt, ha enni adtak neki, evett, és ivott, ha tisztogatták, rángó bőrrel, de tűrte a keféket.

Azután egy ízben nem jöttek a lovászok. Al Boháken nyugtalan lett, de hallgatag maradt, ezektől nem akart kérni semmit. Ekkor „Ö” abrakot adott, s kellő időben vizet hozott neki. Al Boháken elfogadta. Az az ember a ló fejénél beugrott a boxba – kerülte még a hátsó lábakat –, s lekefélte a lovat. Al Boháken feszülten várt, mert elhatározta, ha egyetlen rossz mozdulatot tesz az a másik, agyontapossa. De a rossz mozdulat elmaradt. Máskor pedig „Ö” kinyitotta az ajtót, intett, és hívta Al Boháken. A ló hátracsapott fülléj nézte, mert rettenetesen vágyott a napra és lemondott már arról, hogy valamikor is meglátja. De nyilván ott az árok és az ostor. Oda ment az ajtóhoz, „Ö” ott fenn kuporgott a korláton, nem volt sem árok, sem nyereg. A kifutót mély hó lepte, ragyogott a napban, s Al Boháken tisztos távolságban tőle megállt, lépeit egyet-kettőt, s hosszan szagolgatta a friss havat. Vonakodva várta a parancsot, melyet majd megtagad. Nem jött parancs.

S ezek a közös akciók egyre szaporodtak. Eljött a nap, amikor Al Boháken kelletlenül fogadta a lovászokat, mert „Ö” jobban értette a dolgát, és mert hallani akarta azt a nyugodt hangot is. Amikor elolvadt a hó, kimentek az edzőpályára – nem volt egyetlen ló sem a közelben, mindazonáltal –, régóta először, ismét ideges lett. Tudta, ha „Ö” hozza a kantárt, elfogadja, de kívánta, csak ne hozná. Nem is kapta meg. Nyereg nélkül ült Al Bohákenre, hagyta, hogy arra menjen, amerre akar. Később megjelentek az első lovasok, azok, akik úgy elintézték Al Boháken. Amikor „Ö” meglátta őket, leugrott, hívta Al Boháken, de nem nézett hátra, rugdosta a lágy füvet, és ballagott az istálló felé. Al Boháken utánafutott.

Később kimentek a mezőre. Al Boháken vonakodott egy kicsit, és „Ö” tudta, ez már afféle méltóságmegőrzés, de elfogadta a kantárt. Nyeretget nem kapott, együtt sétáltak a néptelen dűlőkön, Al Boháken szeretett volna futni, de nem hagyta ott „Ö”-t. Nem hagyhatta ott, pedig remegett a mozgásvágytól, vágtazni akart, hátán ezzel az emberrel. „Ö” azonban nem ült fel rá. Eljött ez a pillanat is, Al Bohákenre nagy szerű napok virradtak, a hegyekben lovagoltak, sokat vágta-zott dombra föl, hegyről le. „Ö” nekivitte egy patakknak, Al Boháken horkolva megtorpant, keservesen panaszkodva nyihogott; „Ö” sokáig beszélt hozzá, biztatta eredménytelenül. Ekkor mindketten szomorúan mentek haza.

Azután ismét a lovászok jöttek, közömbösen tettek-vettek körülötte, és „Ö” nem volt sehol. Ekkor Al Boháken megértette, hogy az emberek ismét csapdába ejtették, verték, árok-

nak hajszolták, megakarták ölni, és megszeretették magukat vele, s mindig magára hagyták. És csak az a két ember mocorgott körülötte, akikhez sem a gyűlölet, sem a szeretet hatalmas bilincse nem kötötte őt. És ezután egyszer – sétatidőben – egy másik ajtóhoz vezették. Al Boháken megtorpant, mert e szokatlan tényben, e mögött a szokatlan ajtó mögött talán a zsák sötétsége, az égető ostor és a pörölyként sújtó bunkó várja. Tudta, hogy harcolni fog, s ez lesz az utolsó küzdelme. Ismét a napfény, és íme, ott volt előtte a sövény, s mögötte – jól sejtette hát, hiszen tudta –, mögötte ott lapul az Árok és benne a halál. De az árok másik partján ott állott „Ö”, intett, kiáltott, és hívta Al Bohákent. A ló megremegett, elnevette magát, eltűnt minden keserősége és félelme, földrendítő vágatába kezdett, mert mielőbb ott akart lenni, Nála. Átugrotta a sövényt, lendülete továbbrepítette, horkolva, megroggyanva fékezett. „Ö” hozzárohant, átölelte a nyakát, Al Boháken pedig körül táncolta, mint egy ártatlan fergeteg.

A gyülekezőnél Al Boháken is félt, de félelme kisebb volt, mint a többieké, hiszen a hátán „Ö” ült, „Ö” beszélt hozzá, „Ö” nyugtatta és simogatta. A verseny tétje nagy volt, s noha óriási, tökéletes természetével Al Boháken királynak látszott, mindenki nevette a lassú, gyáva, nagy lovat. Csodálkoztak lovasának bátorságán, naivitásán, és tudták – hiszen szakértők voltak –, hogy vagy a ló Őt, vagy Ő Al Bohákent, belenyomja a földre. Amikor elindultak, Al Boháken előretört, de „Ö” csendesítette, s noha Al Boháken futni akart, megcsendesítette. Valahol hátul voltak, s Al Boháken nagyon vigyázott a lendülő patáakra. „Ö” sokáig semmit se szólt, nem beszélt hozzá, s Al Boháken kicsit sértődötten szedte a lábait. Aztán megérezte a térdek enyhe szorítását, lassan és nyugodtan kezdett előremenni, s bár a szeme lángolt, még mindig nem hallotta azt a szót. Jöttek az akadályok, és „Ö” végre megsimogatta Al Bohákent. Éppen ideje volt, Al Boháken már nem zsörtölődött magában. Buzgalmában akkorákat ugrott, hogy csak úgy fröccsent szét a pázsit. Al Boháken látta, hogy itt is, ott is csattan már egy-egy útés, de nyugodt volt, tudta, hogy őt nem fogják megütni. Beértek a boy közepére, s ebben az iszonyú tumultusban egyszerre véget ért az óvatosság, mit sem számított Al Boháken megaóvása. Meg is rúgták, visszahorkant a tettesre, de nem törődött vele. Szétnyomta maga előtt a lovakat, s amint hatalmas feje és szügye közeledett egyhez-egyhez, az ijedten kotródott előre. Megállíthatatlanul, mint a fekete vihar ment előre, s egymás után maradtak el mellette a győzelemre kiszemelt karcsú paripák. Győzni akart! Mit bánta ő ezeket a primadonnákat! „Ö” érte akart győzni, „ÖT” vitte a harcba, most volt AL BOHÁKEN.

– Jól van – mondta „Ö”, és ebben a torlódó káoszban, noha érette a harc mámore, Al Boháken nem vesztette el a fejét. „Ö” beszélt hozzá. Al Boháken szemét is elborította a mások által felvert por és repülő fű, dühítette a fájdalom, akkorát ugrott, hogy mind a négy lábával, messze az ároktól ért földet. Ekkor már a lelátón sokan felálltak, s gyanakodva ámulatlan néztek. Már csak két ló volt előttük. És csak két akadály. Al Boháken nekiment a sövénynek, hasát már súrolták az ághegyek. S akkor ott, előtte, mint a lázálom, ott vergődött az egyik.

– Ne nézz oda!

Al Boháken nem tudta, mit mondott „Ö”, de érezte, hogy ez a hang, amióta ismeri, először, riadtan, segítségért kiált. Keserű, fájdaimas szeretet töltötte el, mit bánta már, mi lesz vele, mi lesz a sorsa! Most már mindenki felugrált, az emberek tátott szájjal ordítottak, hogy az égig zengett, de Al Boháken csak az „Ö” hangját hallotta.

– Hajrá, szívem!

Két hosszal győztek. Al Boháken már kifújta magát, és most idegesen kapkodta a fejét, mert mindenfelől furcsa kis villámokkal vakították. Karattyoltak körülötte, tapogatni akarták, „Ö” azonban nem engedte. Kivette Al Boháken szájából a zablat, a kápára akasztotta a kantárt, és elballagtak az istálló felé. Mint két, nyugdíjas tornatanár.

A szerző Ki vagy te? – Ábel! című (Szépirodalmi, 1967) kötetéből.

A szerző Ki vagy te? – Ábel! című (Szépirodalmi, 1967) kötetéből.

ORAVEC JÁNOS

Az öreg favágók...

A havas tájon keresztülrobogó gyorsvonat ékezőkocsija középső asztalánál ültem. Egyedül. A jégvirágos ablaküveg tényszerem melegétől nyitott kisablakán néztem a didergő, derengő hajnali világot.

– Egy ham and eggs – mondta az álmos pincér, és letette elém a reggelit.

Sonka és tojás. Arcomat meglegyintette a frissen készült étel melege és a sült tojás jellegzetes illata, amely önkéntelenül is arra kényszeríti az embert, hogy a sótartóért nyúljon.

Több évi távollét után, hazafelé rohant velem a vonat. Hazafelé, oda, ahol születtem, tehát a múltba. Az öreg Barkóczi jutott eszembe, az első felnőtt ember, akivel az életben először együtt reggeliztem. Tojásrántottát ettünk sült szalonnával.

*

Barkóczi Józsefet az egész bányatelep ismerte, de róla életéről senki nem tudott semmit. Azokkal a favágókkal került a mi vidékünkre, akik az új bánya megnyitásához az utat, a vasút és a nagyfeszültségű távvezeték megépítéséhez nagy területen kiirtották az erdőt. A telepen sok volt a gyerek és sok volt a kecske. Mi a látványos, hangos munka miatt mentünk az irtáshoz, szinte mindennap; a kecskéket a földre került dús, zöld lombok, gallyak csalták oda. Tisztes távoból néztük, hogyan faragnak be fejszével egy-egy faóriás törzsébe, és mint fűrészelik a másik oldalról. Aztán elhangzott a kiáltás: „Vigyázz! Dől a fa!” Ekkor egy pillanatra, mintha megállt volna az élet. Mindenki a faóriás koronáját figyelte. Még a kecskék is abbahagyták a kérődzést. A fa törzse enyhén megremegett, aztán eldőlt olyan hatalmas reccsenéssel, mintha valami óriás felhő-nagyságú vásznat tépelt volna szét egyetlen mozdulattal. Kidőlt egy fa, és ez olyan gyorsan történt, mint mikor fejlődéstől elesik a harcos. A hirtelen beállott csendben érezni véltem a faóriás hatalmas suhintása által kavart légáramot, és néhány pillanatig úgy tűnt, mintha a nap megszűnt volna melegíteni és csak szikrázóan világítana.

Sok fa halálát végignéztem. Látam, hogyan ássák, tépik ki a tuskókat, a gyökereket is a földből. Lassan megszoktam a friss vágott tölgy kesernyés szagát, de a favágók munkájának nyomát nem. Esténként ott üldögéltünk a volt erdő szélén és néztük a távoli földkunyhók előtt lobogó tüzeket, amelyek a favágók vacsoráit főzték. Gyerekeknél szokatlanul keveset beszéltünk, és a meztelen lábunkat melegítő kecskék durva szőrét simogattuk. Ámulva néztem a kopár hegyet és arra gondoltam, hogy nem lesz nekünk már erdőnk sohasem.

Az egyik este odajött hozzánk egy szakállas favágó, vederrel és kannával. Megállt előttünk, letette a két edényt és ezt mondta: „Hozzatok vizet, hazavihettek cserébe néhány hasáb fát.” Mi szótlánul felálltunk, hátrat fordítottunk és elindultunk a völgybe, a telepre. A kecskék úgy jöttek utánunk, mint a kutyák.

Ősz lett, mire lecsendesedett az erdő. A döntött törzsek nagy részét elszállították már, a madarak pedig új fészkeket kerestek, építettek. Párosával, mint valami civil hadsereg, a favágók végigvonultak az Erdősoron a vasútállomásig. Hátizsákot vagy zöldre festett katonaládát cipeltek, két válluk, karjuk tele volt zsákdarabbal beburkolt szerszámokkal, fejszékkel, baltákkal, fűrészekkel. Az állomás melletti kocsmá egy szempillantás alatt megtelt velük.

A tömegverekedés okát azóta sem lehetett kideríteni. Őt favágót és négy bányászit vittek el a mentők a kórházba, és vagy húsz embert kellett bekötözni a helyszínen a bánya orvosának. Azon az estén hat pár csendőr sétált a telep rosszul megvilágított utcáin.

A favágók közül akkor egy nem utazott el a többiekkel. Visszament a földkunyhóhoz, és egy darabig ott is lakott. Az